

УДК 2:343.35

В. Коваленко,
кандидат юридичних наук,
Августин,
митрополит Білоцерківський і Богуславський

СЛУЖБОВІ ЗЛОВЖИВАННЯ (МЗДОІМСТВО) – ГРІХ І ЗЛОЧИН ПРОТИ БОГА, БЛИЖНЬОГО, ДЕРЖАВИ І САМОГО СЕБЕ

(погляд правознавця і священнослужителя)

У статті проаналізовано погляди багатьох науковців на проблеми корупційних злочинів, наводяться цитати із Святого Письма щодо гріха “мздоімства”, доводиться, що службові зловживання представників влади мають чи не найвищий ступінь суспільної небезпеки і становлять загрозу національній безпеці України.

Ключові слова: мздоімство, корупція, гріх і злочин, зловживання.

В статье проанализированы взгляды многих ученых на проблемы коррупционных преступлений, приводятся цитаты из Священного Писания относительно греха “мздоимства”, доказывається, что служебные злоупотребления представителей власти являют высшую степень общественной опасности и представляют угрозу национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: мздоимство, коррупция, грех и преступление, злоупотребления.

Paper analyzes the views of scientists on the problem of corruption crimes, the quotations from the Scriptures concerning the sin of “bribery” are stated, it is proved that the mismanagement of the authorities is the highest degree of public danger and pose a threat to the national security of Ukraine.

Keywords: bribery, corruption, sin and crime, abuse.

Розгляд тієї чи іншої проблеми у будь-якій сфері суспільного чи політичного життя, в т.ч. правовій, традиційно розпочинається аналізом відповідних богословських, загальнофілософських і соціальних положень. Це видається цілком виправданим, оскільки таке трактування проблеми не лише дозволяє комплексно її розглянути, але й є водночас наріжним каменем системного аналізу відповідного явища. Тим паче, це актуально в питанні дослідження ступеня відповідальності представників влади та інших службових осіб держави за корупційні правопорушення, коріння якої потрібно досліджувати через філософію і теологію, і ось чому.

Насамперед, у найбільш загальному розумінні зміст діяльності державних службовців полягає у службі народу, захисті законних прав та інтересів громадян, а також протидії небезпечним формам прояву соціального зла, яке здійснюється державою і від імені держави.

По-друге, діяльність кожної гілки влади у державі має свою специфіку, детерміновану характером суспільних відносин рівня “влада – особистість”, “державна – громадянин”, які набувають філософського змісту в сенсі стрижневої ідеї: ступінь підлеглості особи суспільству повинен відповідати ступеню підлеглості

самого суспільства моральному добру, без зв'язку з яким суспільне середовище жодних прав на людину не має.

По-третє, звернувшись до семантики слова “зловживання”, нескладно з'ясувати його зміст, а відтак і суть – “вживання на зло”, а в контексті цього словосполучення – використання влади для чинення зла.

У всіх площинах, що розглядаються, як і у повсякденному житті людини з прадавніх часів центральне місце займають категорії добра і зла. “І доки існують суспільні системи, життя проявляється у двох завжди традиційних іпостасях: добра і зла, в їх гострому протистові” [8, с. 31]. Саме тому на проблему відповідальності представників влади та інших службових осіб доцільно подивитись через призму цих філософських понять.

Людину завжди цікавило питання: що таке зло, звідки його початок, чому чиниться зло, як можна з ним боротись і за допомогою яких засобів протистояти йому? Зло – це реально існуюче духовне явище, яке онтологічно є спотворенням встановленої Творцем досконалої Божої волі. Зло у всесвіті з'явилося як результат непослуху (як протидії) Богові-Творцеві ворожої деструктивної духовної сили, що позначається в християнстві поняттям “диявол”. На Землю воно потрапило внаслідок гріхопадіння людини, тобто непослуху людини Богові, внаслідок чого у досконалий Божий порядок речей проник диявольський хаос. У практиці людських стосунків зло може проявлятися у впливі на духовний світ людини, що призводить до втрати розуміння нею призначення та сенсу власного життя, впливає на її характер і спотворює мотивацію поведінки та завдає шкоди не лише їй самій, але й іншим людям, суспільству і державі.

Перших людей після гріхопадіння та сучасну людину об'єднує, поза іншим, те, що для них є притаманною схильність до вчинення зла у вигляді “гріха” чи “злочину”. Хоча ці два поняття належать до різних сфер, зокрема, релігійної та правової, все ж таки їх основною причиною і сутністю є зло.

Проблема співвідношення вказаних понять цікавила ще античних науковців. Вивчали цю проблему святі отці Церкви в різні історичні періоди.

Так, про співпрацю Церкви і держави говорив ще імператор Юстиніан. У шостій новелі Юстиніана йдеться про “симфонію” між Царством Божим і “світом цим”. Основна ідея “симфонії” полягала в тому, що держава повинна займатися вчинками людини, а Церква – тим, що спонукає до цих вчинків. Тоді держава буде процвітати, а люди будуть жити благочестиво.

Щоправда, закони не є спасінням для світу, а є одним із засобів протидії злу. Вони виступають як засіб оберігання світу від руйнівних сил гріха, як умова стабільності нашого життя, порушеного внаслідок гріхопадіння.

Як показує багатовікова практика, держава не може боротись зі злом, вона може лише стримувати його через засоби протидії злочинності. Боротись і протистояти злу саме в його сутності може Церква – це її місія. І лише спільними зусиллями держави і Церкви, на нашу думку, можна досягнути бажаного результату.

Перш за все спробуємо відповісти на запитання: чи можливо протидіяти злу, а відповідно і злочинності, застосовуючи похідні від них же методи, точніше такі, що складають сутність цих понять?

Найавторитетніше джерело християнства – Євангеліє свідчить, що злом зло не перемагається, оскільки вони походять з одного джерела (царства) (Мр. 3, 24). Така протидія є по суті ілюзорною, тому що зло не знищується, а навпаки примножується. У свій час Цельс стверджував, що право – це мистецтво добра і справедливості. Право прагне мінімізувати зло, розширюючи сферу свого впливу на суспільні відносини. Надаючи загальнообов'язкового характеру морально-

етичним категоріям, право обмежує свавілля уповноважених суб'єктів. Це здійснюється шляхом законодавчого закріплення таких категорій, як “добросовісність”, “добročинність”, “розумність”, “справедливість” [12, с. 52]. Відомий український кримінолог О.М. Костенко з цього приводу зазначає, що “за законами природного права людина, борючись проти будь-якої сваволі, має спиратись на силу + мораль. Отже, щоб бути правим, треба бути і сильним, і моральним. Таке “золоте правило” природного права [10, с. 79]. А бути моральним – означає мати на озброєнні, насамперед, закон, добро і справедливість. Соціокультурна модель активного опору злу силою передбачає недопустимість державного тоталітаризму і повну законність державного примусу, відмову від абсолютизації ролі насильства і всездозволеності в діях державних органів, християнсько-етичне виправдання і допустимість активної протидії злу силою при вичерпанні засобів вербального переконання” [18, с. 63].

Отже, соціальному злу як негативному суспільному явищу, деструктивній силі, що призводить до руйнування внутрішньої організації та цілісності, а часом і знищення соціуму, можливо протистояти лише шляхом захисту і утвердження добра і справедливості. Стосовно службової діяльності працівників органів влади цілком впевнено можна стверджувати, що ці категорії повинні бути її фундаментом, метою і сенсом. Будь-які прояви зла у цьому середовищі підривають ідеологічну основу держави, викривляють її сутність, зводять нанівець зусилля тих працівників, які чесно виконують свої службові обов'язки.

Варто зауважити, що більшість вітчизняних і закордонних науковців, державних діячів і політиків зловживання владою або службовим становищем часто ототожнюють із корупцією, що, зокрема, відображена в офіційних документах та наукових працях. Задля уникнення плутанини візьмемо на оснащення найбільш слушне, як видається, роз'яснення М. Мельника, згідно з яким зловживання владою або службовим становищем є одним з корупційних діянь; корупція ж – це соціальне явище, а не просто конкретне суспільно небезпечне діяння [13, с. 67–71]. Для цілей цього дослідження під службовими зловживаннями маються на увазі злочини у сфері службової діяльності, передбачені Кримінальним Кодексом України: ст. 364 (зловживання владою або службовим становищем), ст. 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу), ст. 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), ст. 368-2 (незаконне збагачення), що вчиняються представниками влади та іншими службовими особами, які визначені у прим. 1 до ст. 364 Кримінального Кодексу України.

Тут важливо зробити ремарку, що первинне значення поняття “корупція” (лат. “псування”) – це корозія металу, ржавіння, а відтак руйнування і знищення. Саме такий вплив корупція здійснює на державу, суспільство, громадян і, насамперед, на самого автора корупційних вчинків. Можна стверджувати, що зловживання владою – це продукт, а точніше, наслідок історичного розвитку суспільства і держави, з виникненням якої, швидше за все, зародилось і це суспільно небезпечне явище, яке, своєю чергою, здійснює негативний вплив на соціальні процеси, деформує суспільні відносини, претендуючи на роль соціального зв'язку в суспільстві. Це і складає, на нашу думку, соціальну сутність цього виду злочинів.

Візьмемо для прикладу деякі цитати із Святого Письма щодо гріха “мздоїмства” і, відповідно, так званих корупційних злочинів, що записані за багато століть до Різдва Господа нашого Ісуса Христа: “До зла їхні руки спритні; князь вимагає, суддя чинить розправу за хабар, вельможа виявляє свої забаганки,

правдою крутить” (Мих. 7, 3); “Князі твої – бунтарі і спільники злодіїв; усі на гостинці ласі, за дарунками так і женуться” (Іс. 1, 23); “За те, що топчете вбогого й здираєте хабар із нього хлібом, ви, збудувавши з тесаного каменю дома, не будете в них жити; ви насадили виноградники препишні, але вина з них не будете пити” (Ам. 5, 11); “Не губи з грішниками душу мою, руки яких на злочин готові і десниця яких повна хабарів” (Пс. 26, 9-10).

Корупційна злочинність, яка до того ж зросла в останні роки – сумне явище українського сьогодення, що за жодних обставин не може мати виправдання. У свідомості релігійної людини, навіть не практикуючої, це є тяжкий гріх, а не просто якась негарна і неприємна традиція в суспільному і державному житті. Святе Письмо говорить про це прямо і недвозначно: “Горе тим, які несправедливі видають закони, що пишуть приписи суворі, щоб відправляти вбогих без правосуддя, щоб позбавити права бідних у моїм народі, щоб з удовиць користь тягнути та сиріт обдирати” (Іс. 10, 1–2); “Горе тим, що ... за гостинець роблять винного правим, а правому відмовляють його права” (Іс. 5, 22–23); “Нехай, отже, буде на вас страх Господній: дійте обережно, бо в Господа, Бога нашого, нема неправди, ані сторонничості, ані підкупства” (2 Хрон. 19, 7). Про одержання неправомірних винагород, і насамперед чиновниками, згадується і в змалюванні митарств преподобною Феодорою (VIII ст. ця розповідь для православних християн має авторитет церковного передання), зокрема у 8-му митарстві: “Сходячи вище, ми досягли митарства, названого митарством хабарництва, де випробовуються гроші, що віддають у ріст під відсотки, та й інші несправедливі надбання. Тут же віддають звіт ті, хто привласнює собі чуже” [22, 14].

Безумовно, найбільш негативні соціальні наслідки мають місце в тому разі, коли шкоду інтересам держави і громадян заподіюють представники органів влади, чийм основним завданням є охорона цих інтересів від будь-яких посягань. У такий спосіб викривляється сутність правоохоронної діяльності, що при цьому втрачає своє природне соціальне призначення – охороняти і відроджувати соціальні цінності; змінюється її спрямованість із протидії соціальному злу на його примноження.

Порушення закону представниками влади ніколи не може визнаватись виправданим, оскільки невідворотно призводить до руйнування самої законності. Воно може звести нанівець потенційну ефективність усіх видів урядових програм, особливо тих, які спрямовані на протидію організованій злочинності і корупції. “Жодні етичні міркування не можуть зрівнятись за силою попереджувального впливу зі страхом чиновника бути викритим і покараним” [36, с. 8]. Видається, що підтримання в робочому стані карального державного механізму, який навіть за відсутності у влади поваги до моральних і юридичних норм зміг би утримувати еліту страхом перед покаранням – це одна з умов ефективного контролю за “владною елітою”, що лежить в основі концепції національної безпеки. На жаль, судячи з перебігу подій у державі, втілення цієї ідеї в життя відкладається на невизначений термін.

Владні повноваження, якими наділені державні службовці, дають їм можливість легко вчиняти правопорушення, роблять їх більш небезпечними, ставлять приватних осіб у беззахисне щодо них становище. Таке свавілля чиновників “змушує людину відчувати себе беззахисною перед державою жертвою, і часто, виявляючись повністю дезорієнтованою в обстановці, що склалась, вибирати в підсумку далеко не самий ефективний, нерідко незаконний, спосіб захисту від кримінального переслідування” [39, с. 5]. Нарешті, користуючись особливими владними повноваженнями, працівники органів державної влади та місцевого

самоврядування можуть вчиняти злочини, які більш відчутно відгукуються на функціонуванні державного і суспільного організму, правах і свободах громадян.

Насправді, моральна і правова атмосфера, що панує нині в нашій державі, не дозволяє праву зайняти належне місце в регулюванні суспільних відносин, а реалізація прав, свобод і законних інтересів громадян України залежить не стільки від доброї якості вихідної норми, скільки від моральної і правової культури осіб, які застосовують закон, їхнього світогляду і правосвідомості. Службові зловживання суперечать самому духу християнства, що проголошує вищою цінністю саму людину в її тілесній, душевній і духовній іпостасях. “У такому суспільстві панує не диктатура держави і навіть не “диктатура закону”, а диктатура справедливості, яка через закони, через право захищає, перш за все, людину. Це – модель християнської справедливості [9, с. 291]. Вона є несумісною з будь-якими проявами соціального зла, тим більше такими, що породжуються самою державою і спрямовуються проти її ж громадян. Це є неприпустимим хоча б уже тому, що основні права і свободи людини не створюються безпосередньо владною волею держави, і цією ж державною волею вони не можуть відмінитися, оголошуватися неіснуючими [3, с. 3].

Правоохоронні і судові органи є одним з найбільш дієвих інструментів, що забезпечують державну охорону прав і свобод людини. “І це зрозуміло, коли врахувати, що вони мають у розпорядженні всі необхідні засоби (правові санкції, запобіжні заходи, зброю, спеціальні засоби), з допомогою яких можуть бути суттєво обмежені або навіть порушені права громадян” [4, с. 3]. Правоохоронна діяльність є виключним різновидом професійної праці, в рамках якої на законній основі за відповідних обставин і умов допустимо застосування примусових засобів і методів, включаючи навіть позбавлення волі. Це єдина сфера правовідносин, де органам державної влади дозволяється настільки гостро вторгатись в особисте життя громадян. Тому так часто від зустрічі з працівниками правоохоронних органів та судьями залежить подальша доля людини, і тому так важливо, щоб в кожному випадку брали верх законність і справедливість, і за жодних обставин влада не використовувалася для заподіяння зла, як для громадянина, так і для держави.

Існує соціальна закономірність, яка свідчить про приблизно однаковий обсяг прав і свобод у кожному суспільстві, як зазначає професор В.А. Бачинін. При цьому взаємовідносини тих, хто панує, і тих, хто підпорядковується, діють за законом сполучених посудин. У країні, де держава і громадянське суспільство добре збалансовані, права обох сторін виявляються приблизно рівними і урівноважують один одного. Особливість іморальної системи влади полягає у властивому їй різкому перехилі всієї системи соціальних взаємодій, у результаті чого відбувається відтік прав і свобод від пересічних громадян і їх концентрація в руках суб’єктів влади. Останні практикують в умовах такого перехилу неправове, насильницько-корисливе ставлення до мас [2, с. 148–149]. А все це в сукупності – шлях до авторитарно-бюрократичного режиму.

Тож варто замислитися, в якому напрямі йтиме розвиток нашої держави в умовах перманентного зловживання владою державними службовцями, в тому числі з правоохоронних структур, адже, за влучним висновком О.Н. Ярмиша “діяльність охоронного (чи карального) апарату, його побудова, організаційно-правові засади, форми і методи роботи, ступінь державного і громадського контролю за такого роду діяльністю – це лакмусовий папір, який дозволяє безпомилково зробити висновок про справжній (а не декларований) ступінь демократизму держави, міру гуманності її внутрішньої політики” [26, с. 10].

Проблема, яка обговорюється, є винятково зловбоденною, бо коли не боротись зі службовими зловживаннями, вони як стиль і спосіб життя та управління державними і громадськими справами перетворюють владу в ширму, за якою народиться своєрідний владний монстр – злочинна влада. Це – одна з головних небезпек для будь-якої держави, в тому числі й для України. В таких випадках існує реальна загроза переродження держави в свою протилежність – носія зла і беззаконня.

Криміналізація трьох гілок влади і за вертикаллю, і за горизонталлю, усіх владних структур, в т.ч. правоохоронних, може призвести до утворення держави-злочинця, ознаки якої описані О.М. Литваком: “Історія і сучасність свідчать про те, що існує небезпека створення злочинної держави, коли вона втрачає своє історичне призначення захисника слабих перед сильними, чий сила і суд не є благосними, а стають злочинними” [11, с. 67–68].

Є ще одна небезпека як логічний підсумок розвитку описаних подій – це досягнення суспільством межі, за якою починається хаос. Якщо належним чином не протистояти злочинності, зокрема, у сфері службової діяльності, то вона виходить з-під контролю, і в соціумі починають переважати деструктивні сили. Таке суспільство стає приреченим на сповзання назад “у стихійно-природний стан невідпорядкованості, коли виявляються безсилимими політичні механізми і правові інститути. Характерними рецидивами природного неправового стану соціального життя є дисномія (з грецької міфології – богиня беззаконня) і аномія (від грец. ἀνομία – беззаконня, букв. – “заперечення закону”)” [2, с. 108–109]. Стан аномії (термін Е. Дюркгейма) як тимчасовий, історично-перехідний період кризово-катастрофічних змін характерний тим, що звичні морально-правові регулятори перестають справлятися з нетрадиційними проблемами і поступово починають виходити з ладу, державні ж інститути, особливо правоохоронні органи, не мають ані бажання, ані змоги суттєво полегшити і зробити безпечним індивідуальне існування. У таких умовах люди покладаються лише на себе, свої життєві сили і можливості. Досить часто громадяни, зневірившись у правоохоронних структурах і судах, за розв’язанням конфліктів звертаються до так званих “авторитетів”, “злодіїв у законі” та інших ватажків злочинного світу. Наступний варіант продовження описаних тенденцій – “перетворення чиновництва в замкнуту касту, яку хвилюють не державні, а корисливі інтереси” [22, с. 78]. Криміналізовані правоохоронні органи стають квазіполітичним формуванням, фактично непідконтрольним легітимним органам влади (якщо останні самі не зінтегровані в організовану злочинність), що становить загрозу не тільки окремим громадянам, але й усій системі функціонування влади в країні [5, с. 17].

Одним із наслідків, а радше ознак корупції, є політична ангажованість правоохоронних органів. Німецький кримінолог Г. Шнайдер однією з ознак політиків, що зловживають владою, називає використання заради своїх злочинних цілей державного апарату, який призначений для боротьби зі злочинністю, тому зловживання владою буває дуже небезпечним [23, с. 437]. Це явище проявляється, зокрема, в тому, що чиновники правоохоронних органів служать не народу, не державі, не закону, а своїм “господарям” з числа політиків і товстосумів, шляхом зловживання службовими повноваженнями усувають із політичної арени відповідних опонентів або ж переорієнтовують їх, так би мовити, на “хвилю замовника”. М.І. Мельник зазначає, що “рушійною силою для застосування правових засобів у таких випадках виступає не наявність підстав для застосування закону, а політична доцільність” [15, с. 219]. Один із способів такого тиску – безпідставне відкриття кримінальних проваджень відносно політичних опонентів,

їхніх родичів.

Така політична ангажованість правоохоронних органів є, зокрема, наслідком вчинення їх працівниками службових зловживань, про які стає відомо добре проінформованим політикам, керівникам злочинних організацій, розвідувальним органам іноземних держав тощо. Службовець потрапляє у повну залежність від цих осіб, виконуючи усі їхні замовлення залежно від своїх можливостей, що, натомість, залежить від обсягу наданих повноважень.

Аналогічна залежність виникає і у чиновників, які займають відповідні посади лише завдяки протекціонізму, що на сьогодні, на жаль, є основою кадрової політики в державі. Діяльність державних структур, сформованих таким способом, буде використовуватись для незаконного збагачення, ухилення від відповідальності, переслідування опонентів тощо [14, с. 64–71]. Особа, отримавши владу з єдиною ціллю – зловживати нею будь-яким, навіть незаконним чином, буде прагнути утриматись на посаді чи зайняти більш високу знову ж таки для того, щоб використовувати її в корисливих чи інших особистих інтересах.

Недаремно філософ Гегель у своїй праці “Конституція Німеччини” писав: “Та доля державної влади, яку придбав для себе окремий індивідум, є втраченою для влади загальної” [5, с.184]. Внаслідок цього “приватизована” службовцем влада буде використовуватись ним здебільшого у власних інтересах, а вже потім – в інтересах держави і суспільства, і то лише для того, щоб не втратити владу.

Природно, що таким чином державі та її громадянам заподіюються ще й величезні матеріальні збитки і здебільшого непоправна шкода економічним інтересам. Для прикладу можна навести будь-яку сферу економіки, де самими ж високопоставленими посадовцями створюються сприятливі для зловживань умови. Насамперед, це стосується податкової і митної політики держави.

Так, “високі ставки мита штовхають представників комерційних структур (учасників ЗЕД) на пошуки різноманітних варіантів ухилення від їх сплати. Для цього створюються стійкі корумповані групи, що складаються зі співробітників митних та інших правоохоронних органів, а також представників бізнесу, які, використовуючи недосконалість митного законодавства, здійснюють свою протиправну діяльність” [7, с. 219–226].

Це ж рівною мірою стосується і співробітників державної податкової адміністрації, в т.ч. податкової поліції, через зловживання яких до Державного бюджету також не надходять мільярди гривень. А.Д. Дорошенко заявляє, що правоохоронці беруть протиправну участь у процесах тіньового розподілу ресурсів і капіталів [5, с. 12]. А в які суми бюджетам держави і українських сімей обходиться злочинна, часто не безкорислива, бездіяльність правоохоронців у виконанні службових обов’язків із виявлення та розкриття злочинів проти власності чи у сфері господарської діяльності?

Морально-психологічна шкода суспільству в цілому і кожному громадянину зокрема заподіюється внаслідок зловживання владою шляхом “тиражування” такої поведінки у свідомості людей як цілком прийнятної норми життя. Невиконання норм моралі і права службовими особами органів державної влади підриває як їхній авторитет, так і державної влади загалом, зводить нанівець усі офіційні заклики і вимоги щодо додержання вимог закону. Окремі службовці, в т.ч. правоохоронці і судді, своїми аморальними, нерідко протиправними вчинками, створюють у громадян негативне ставлення до моральних і правових вимог, очевидне відчуження їх від держави і державних органів, які вони представляють. Корупція, продажність, зрада інтересів служби і держави, свавілля, порушення прав, свобод і законних інтересів громадян – це далеко не повний перелік негативних явищ у

діяльності органів влади усіх гілок і рівнів, починаючи з найвищих.

Отже, усе відбувається з “точністю до навпаки” щодо того, як має бути у правовій державі, де одним із напрямів правоохоронної діяльності є “відновлення морально психологічного спокою населення, а також реалізація вимог невідворотності відповідальності, що випливають із суспільної правосвідомості” [19, с. 97]. Така держава, як зазначає С.С. Сливка, може і повинна бути “сильною не через безсилля своїх громадян, їх беззахисність перед будь-якою владою, а завдяки тому, що опирається на свідомість мас, на їх глибоку зацікавленість у збереженні демократичного ладу... Правовій державі потрібні не караючі, а правоохоронні органи” [21, с. 45].

Великий український філософ Г. Сковорода писав, що право закладено в “сродній праці”. Ідея права полягає не у формально-владному примусі, а в регулюванні життя людини з урахуванням її буття в морально-ціннісному світі [20, с. 49–51]. Саме ціннісні орієнтири на творіння добра, утвердження справедливості і протидії злу повинні бути визначальними при виборі державним службовцем варіанту поведінки – використати владу на зло чи на добро. А проблеми вибору постають в їхній діяльності щоденно, якщо не частіше. Через це значення і роль морально-етичних засад у правоохоронній діяльності є досить суттєвими. “Адже працівники органів внутрішніх справ працюють з людьми, тобто знаходяться на вістрі найскладніших соціально-психологічних відносин, від яких часто залежить не лише настрої, але й життя та доля багатьох громадян” [16, с. 109–111].

Це важливо ще й тому, що використання заходів правового примусу не завжди позитивно впливає на самих працівників правоохоронних органів. Зокрема, у них може відбутись деформація моральної свідомості і навіть зміна деяких особистих якостей, наприклад, може сформуватись установка на допустимість застосування будь-якого примусу, втручання в особисте і суспільне життя громадян, відбутись зниження цінності людської свободи, недоторканості тощо [24, с. 229]. Деформація ціннісно-мотиваційної сфери відбувається ще й в інший спосіб: коли працівник, який має допомагати іншим людям, боротися зі злочинністю, сам починає орієнтуватися на одержання за допомогою професії переважно матеріальної користі [17, с. 24]. У найгіршому вигляді деформації службовець правоохоронних органів звикається зі злом, із найтемнішими рисами людської душі і переймає стереотипи злочинного мислення і поведінки.

Таким чином, зловживання владою шкодить і суспільству, і самому автору, творцеві злочину, прирікаючи його на служіння злу. А що може бути для людини жахливішим з точки зору християнської моралі?!

У цілому ж, морально-психологічні наслідки цього виду соціального зла полягають у тому, що службові зловживання деморалізують суспільство, деформують індивідуальну і суспільну психологію, девальвують духовні та моральні цінності, сприяють пануванню в суспільстві злочинної психології.

Перелік суспільно небезпечних наслідків службових зловживань буде неповним, якщо не вказати на те, що цей вид злочину несе безпосередню загрозу державному суверенітету. Особливо це проявляється у випадках, коли такі злочини вчиняють службові особи вищих ешелонів влади, а також структурних підрозділів Збройних Сил, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України та інших спецслужб і силових структур. Небезпека тут криється в тому, що, по-перше, вчиняючи злочини, такі працівники можуть потрапити в залежність від спецслужб іноземних держав, які володіють інформацією і компрометуючими матеріалами про їх злочинну діяльність; по-друге, зловживаючи наявними спеціальними повноваженнями у відповідній сфері, такі особи

заподіюють шкоду безпосередньо національній безпеці України. Ця шкода збільшується на один-два порядки (можливо, до катастрофічних для держави меж) при вчиненні таких злочинів службовими особами з керівного складу вказаних відомств, а також в умовах воєнного стану чи антитерористичної операції.

Отже, службові зловживання представників влади – це злочини, що мають чи не найвищий ступінь суспільної небезпеки, оскільки заподіюють суттєву шкоду в усіх сферах суспільного життя, руйнують конституційні права і свободи громадян, несуть загрозу національній безпеці України, як і самим корупціонерам. Ці злочини мають тенденцію до поширення, а також характеризуються високим рівнем латентності. Тому питання протидії цьому виду злочинності в Україні повинно розглядатися в комплексі теми забезпечення існування державності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту : із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. І. Огієнко. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1159 с.
2. *Бачинин В.А.* Морально-правовая философия / В.А. Бачинин. – Харьков : Консум, 2000. – 208 с.
3. *Беломестных Л.Л.* Ограничение прав и свобод человека и гражданина: теоретический аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец.12.00.01 – теория и история государства и права / Л.Л. Беломестных. – М., 2003. – 20 с.
4. *Беркашвили Л.Ш.* Обеспечение прав человека и законности в деятельности правоохранительных органов : учеб. пособ. / Л.Ш. Беркашвили. – М. : МЮИ МВД России, изд-во "Щит-М", 1999. – 164 с.
5. *Гегель.* Конституция Германии : [политические произведения] / Гегель. – М. : Наука, 1978. – 437 с.
6. *Дорошенко А.* Явище криміналізації правоохоронних органів і спеціальних служб / А. Дорошенко // Людина і політика. – 2000. – № 6. – С. 11–21.
7. *Кабанов И.В.* О некоторых факторах, способствующих коррупционным проявлениям в деятельности таможенных органов. Коррупция в органах государственной власти : сб. статей / И.В. Кабанов [под ред. П.Н.Панченко и др]. – Н. Новгород, 2001. – 512 с.
8. *Ківенко Н.В.* Девіантна поведінка : сучасна парадигма : монографія / Н.В. Ківенко, І.І. Лановенко, П.В. Мельник. – Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2002. – 240 с.
9. *Кондратюк Л.В.* Антропология преступления (микркриминология) / Л.В. Кондратюк. – М. : Изд-во НОРМА, 2001. – 344 с.
10. *Костенко О.М.* Концепція природного права і законодавство : правова держава / О.М. Костенко // Щорічник наукових праць. – К., 1996. – № 7. – С. 77–84.
11. *Литвак О.М.* Державний вплив на злочинність : кримінологічно-правове дослідження / О.М. Литвак. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 280 с.
12. *Малиновский А.А.* Злоупотребление правом / А.А. Малиновский. – М. : МЗ-Пресс, 2002. – 128 с. ; *Костенко О.М.* Концепція природного права і законодавство : правова держава / О.М. Костенко // Щорічник наукових праць. – 1996. – № 7. – С. 77–84.
13. *Мельник М.І.* Антикорупційна діяльність в органах державної влади та її наукове забезпечення / М.І. Мельник // Право України. – 2000. – № 3. – С. 67–71.
14. *Мельник М.* Влада і корупція в Україні : хто кого переборє? / М.І. Мельник // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 5. – С. 64–71.
15. *Мельник Н.* Понятие коррупции / Н. Мельник // Коррупция и борьба с ней. – М. : Российская криминологическая ассоциация, 2000. – С. 201–221.
16. Морально-етичні засади, як засіб боротьби зі злочинністю. Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства в сучасних умовах : тези доп. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. / І.В. Чеховська. – К., 2002. – Ч. I. – 232 с.
17. *Москаленко А.П.* Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: вивчення та корекція : наук.-практ. посіб. / А.П. Москаленко, Д.О. Кобзін, А.А. Стародубцев; відп. ред. В.О. Соболев. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. – 98 с.
18. *Москалькова Т.М.* Философия культуры правоохранительной деятельности в борьбе с социальным злом / Т.М. Москалькова. – М. : МАКС Пресс, 2001. – 297 с.
19. *Похмелкин В.В.* Социальная справедливость и уголовная ответственность / В.В. Похмелкин. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1990. – 176 с.

20. Скакун О. Питання держави і права в філософії Г.С. Сковороди / О. Скакун // Право України. – 1995. – № 2. – С. 49–51.
21. Сливка С.С. Професійна культура працівника міліції / С.С. Сливка. – Львів : Вільна Україна, 1995. – 94 с.
22. Соколов С.В. Социальная конфликтология : учеб. пособ. [для вузов] / С.В. Соколов. – М. : Юнити-Дана, 2001. – 327 с.
23. Соціально-психологічний аналіз дисципліни в адміністративній службі міліції : наук.-практ. посіб. / [за заг. ред. О.М. Бандурки]. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. – 92 с.
24. Шнайдер Г.Й. Криминология: [пер. с нем.] / Г.Й. Шнайдер [под общ. ред. и с предисл. Л.О. Иванова]. – М. : Изд-во Группа “Прогресс”, “Универс”, 1994. – 504 с.
25. Этика сотрудников правоохранительных органов : учеб. / под ред. Г.В. Дуброва. – М. : Изд-во “Щит-М”, 2001. – 524 с.
26. Ярмиш О.Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. / О.Н. Ярмиш. – Харків: Консум, 2001. – 288 с.
27. Яни П.С. Правоохранительные органы и предприниматель / П.С. Яни. – М. : ЗАО “Бизнес-школа”, 1997. – 93 с.

Отримано 06.04.2016